

Ang Tawo Sa Ilawng Sa Sontana

Marcelino M. Navarra

Siya na lamang usa, si Titay, ang nahibilin. Maoy ulahi kay mahinayon kaayo: lahi sa uban nga mokuliut gayud. Ang uban nanggula na ug didto sa gawas, ang ilang kalag, kaha, wala na mag-agunto sa kabug-at sa sala. Kay, matud pa, ang pagkompisal makatipak kon dili man ugaling makahanaw sa sala; tingali sab tuod. Sa mga adlaw sa kwaresma tanan magganayan man – lungsoranon siyag bukidnon bata siyag tigulang, maestro siyag manananggot – ngadto sa simbahan aron pagkompisal.

Ug milunod si Titay sa kilid sa kompisalan samtang gisip-ig ni Pari Luis ang iyang mga dalunggan diin anha molusot ang hinagawhaw sa mokompisal ug kompesor.

Ang kangitnigt nanguyanap na; nagtipun-og pagayo sulod sa simbahan. Si Titay waka makamatngon nga sulod niadtong daku ug karaang simbahan gi-sal-up ang talan-awon sa usa ka dakung langub. Wala makakita niadtong si Titay kay didto man ang iyang mga mata itutok sa daghan kaayong mga halugway nga gipintal sa nangaging mga adlaw, mga halugway ni kagahapon nga gibulokan sa daghang mga sala.

- Padre – misugod si Titay, nakulangan ang akong pag tuo, paglaum ug paghigugma kang Bathala, kay nakatuo man ako sa diwata.

-Diwata? – nahikurat si Padri Luis.

-Kuan mag gud, padre, kining . . . si Manding ba, nasakit, ug kadtong sakita, gituhoan sa kadaghanan sa among silingan, nagagikan sa sakit nga barang. Nakakita sab gayud ko, padre, nga may daku kaayong uhipan migula sa iyang baba.

-Uhipang migula sa baba?

Por Dios! Hala, padayon.

-Nakapasipala ako sa mahal nga ngalan sa atong Ginoo pinaagi sa pagpanumpa. Nakatunglo ako sa akong kaugalingon ug sa ubang tawo. Nakalapas ako, tinuyo usahay sa buut, sa dili pagsimba sa mga domingo ug piyesta. Ug diha upod ubang higayon nga nakat-on ako pagdumo sa usa ka tawo ug nakahunahuna gani ako pagpatay kaniya. Nakapanghilawas...

Wala makadayon si Titay, misukarap sa punoan sa iyang dila ang mga katapusang silaba.

Ang ikaunom nga sugo sa Diyos nagingon: *Dili Ka Manghilawas.*

Dalaga si Titay, dili minyo. Kagulangon: napulog siyam ka Mayo. Bayhon: dili layo sa kang *Venus de Milo*. Panagway: duol sa katukmaan sa kang Maria nga Ulay sa altar. Nan, kinsay dili maibog kaniya? Duna gani mga tawo, aron makakitag agianan ang katagbawan sa kaibog sa lalake, mogamit sa paagi nga maisip kaugalingon lamang sa mga mananap sa kalasangan.

Larawan sa usa ka lawum gabii upat ka bulan kanhi, nagpakita karon pagusab kang Titay. Nangurog siya. Siya, si Titay, ug usa ka lalake, nahimong ulipon ni Dusipil. Nakasalam nakasala . . . – Apan sala, sala, sala ba nako? Dili, ug dili! – nagkanayon ang tanlag ni Titay.

Buut na unta mobungat ang pari aron papadayonon pagpanugid kadtong mikompisal kaniya; ugaling sa tingog labaw na sa hagawhaw, mituwaw si Titay:

-Dili, dili nako sala, padre!

-Unsay dili nimo sala? – nahikugang ang pari.

Gitug-anan ni Titay. Giasoyan sa iyang pagkaligas. Nangurog si Pari Luis human niya mabati sa mga ngabil sa dalaga ang mga sala. Daghang bulok, ug si Pari Luis ray nakakita, ang napintal niadtong iyang pagpangurog. Wala siya malimuy nga siya usa ka tawo sulod sa maitum sapot, usa lamang ka binuhat sa daghang kaayong binuhat ni Bathala ning kalibutan; gihatagan kinabuhi aron molihok, molihok aron mabuhi ang kinabuhi! Sukad kanhi, mga daghang gatusan sa wala pa ug human na matawo si Kristo; giunsa pagpuyo ug pagtuman ang kinabuhi? Pangotan-a si Pari Luis.

Sa iyang mga adlaw sa seminaryo, si Padre Luis naila sa pakamaayong lake sa pilosopiya. Daghan ang nadani ug madani sa katahum sa iyang panultihon; ang makabati kaniya daw duyanon sa usa ka tanaman nga Makita lamang sa damgo. Puno pa ang iyang barug ug dagway nga ambungan uyamut, ang makasud-ong kaniya – babaye kun lalake – manakla ngano nga siya nagpari.

-Oo, dili nimo sala, Inday, ug labi pa tingaling dili sala sa nagkawat sa butang nga giampingan mo pagayo. Ngano? Mangotana kag ngano? – ug gi sugal ni Pari Luis ang iyang pilosopiya; ang pilosopiya sa kalibutan ug sa unod.

Nagaan ang dughan ni Titay ug kadtong mga pulong ni Padri Luis nakakiag luna sa dakung paguyon sa babaye. Mapasaylo diay siya, matud sa iyang hunahuna ug ang gibati niyang kaulaw nahanaw.

-Ug nia pa, padre – mpiadayon pagpanugid si Titay – nakapangawat ako sa mga butang nga kaugalingon sa akong ginikanan. Nakapamulong ako nga dautan alang sa usa ka tawo. Nasina ako sa hataas kahimtang sa uban ug nakamahay ako sa Diyos tungod sa among kakabus.

Apan wala na niini makapaminaw si Pari Luis. Nahigwaos siya. Diha, sulod kaniya ang lawas nga layo sa pagkabayot. Mibanus ang kahilum.

Ug si Titay nagluhod gihapon sa kilid sa kompisalan, nagpaabut kanus-a mobungat ang pari nianang *penitencia*. Buut unta siya motindog, apan wala pa, alang kaniya, mahingpit ang pagkompisal sanglit wala paman niya madawat ang *penitencia*.

Tingali giampo siya, giampo sa pari nga luwason ang iyang kasal-anan, ginayanaya ni Tital ang iyang hunahuna nga hapit na unta hadlaon sa kalibog. Apan miaginud ang mga gutlo – duha, limo, pito – sumala ni Titay nga nakadungog na sa makapanlimbawot nga hinagtok sa

dakung taknaan sa kampanaryo.

-Padre . . . – wa na siya makaantus – unsa gud intawon kini? Intawon, Pari Luis!

Nahiuknol si Pari Luis, tuod. Human na makapanugid ang mikompisa kaniya. Tinaw kaayo. Wala mosipyat didto sa iyang mga dalunggan ni Titay ang gihonghong nga *penitencia*.

Bisan wala Makita ni Pari Luis, nahulagway sa landing sa hugot pagtuo nga nanglipaghong ug nangurog ang babaye gumikan sa *penitencia* nga iyang nadawat. Daan na kadtong napalangdong ni Pari Luis. Daan na niyang nabanabana. Kadtong kahilum nga dili pa dugay nahanaw, nagbalon mga hinan-ay ug walay sipyat nga hunahuna unsaon niya paghimo nga dili himukdahan pagayo ang babaye; aron dili modagan sa gawas sa simbahan ug isinggit sa tibuok lungsod sa Daro nga ang ilang kura maoy usa ka yawa!

Ug kadtong mga hunahunaa nga dinuhig sa matam-is, mapasaligon ug malumong panultihon, misangko didto sa mga kuldass sa kasingkasing mahuyang sukad diin milanog ang usa ka matihum awit!

Migula si Titay sa simbahan nga lapas na sa ikapito ang takna sa kagabhion. Ug sama sa uban nga nahiuna kaniya; wala na ba kaha mag – agunto ang iyang kalag sa kabug-at sa sala?

Mitulo ang mga luha ni Titay samtang nagsud-ong sa himalatyong siga sa usa ka bituon didto sa langit. Ug mituaw: *Langit, langit, haad kaba ni Bathala kun ni Dusipil!* Ug si Titay naglakaw nga nagbakho.